

vení dělnictva, po válce vůbec nepříznivé, bude zhoršováno zvýšenou soutěží žen.

Pokud se tedy nepodaří nabýti při uzavření míru buď územních zisků, které by hospodářsky byly s to podstatně zlepšiti populační kapacitu dnešního obvodu říše německé, nebo alespoň přibližně dostatečnou náhradu válečnou, dlužno pro nejbližší léta po míru počítati se značně nepříznivějšími hospodářskými poměry v Německu, nežli byly poslední desetiletí před válkou, a tedy se se zmenšenou populační kapacitou.

Proto je také »při nejmenším pochybno, bude-li lze i jen plně vyplniti populační mezery válkou způsobené, tím méně arci brzký vzrůst nad počet předválečný. Je sice možno, ač ne jisto, že nejprvnější doba po válce přivedí četnější porody i náladu víc nábožensky a idealisticky založenou, potom by však — nenastanou-li zmíněné předpoklady zvýšené populační kapacity — byl vzrůst porodů odčiněn stoupnutím úmrtnosti nebo vystěhovalectví.¹²²⁾

Předpovídati trvalou drahotu, byť i ne nynější lichvářské ceny všech potřeb životních, tíseň bytovou, nedostatečné zaměstnání dělnictva i zvýšené vystěhovalectví a hlásati vyloučení přepychu a obmezení spotřeby — a na druhé straně kázati vlasteneckou povinnost k hojnému plození potomstva, zůstalo by jistě dlouho namáháním bezvýsledným, pokud by státní správa také jinak účelnou politikou hospodářskou a sociální se nepostarala o to, národu populacionistickou náladu také usnadniti. Bojíme však se opravdu, že nebude přes všechny platonické projevy k opatřením jedině úspěch slibujícím ani dost dobré vůle ani prostředků.

(Dokončení.)

K otázce koncentrace a specialisace českých bank.

Vzájemné styky českých obchodních bank před válkou nebyly právě nej přátelštější; české bankovníctví v posledním desetiletí prožívalo rychlý vzestupný vývoj, který jevil se v zakládání nových ústavů i v zesilování prostředků a rozšiřování obchodů ústavů dosavadních. Jest jenom přirozeno, že za těchto poměrů konkurence mezi českými bankami byla daleko bezohlednější než na př. mezi velkými bankami vídeňskými a že myšlenka společného postupu a vzájemné dohody nebyla vítána ani u ústavů starších, které opírajíce se o dosavadní své obchodní styky, prohloubenou organizaci a poměrně značné provozovací fondy, přezíraly mladé banky, ani u bank nově vznikajících, jež ve starších ústavech spatřovaly své nepřátele, kteří nechtějí jim dopřáti možnosti vývoje a ukládají o jich existenci.

¹²²⁾ Jakéhosi zmírnění těchto důsledků by se bylo lze nadíti od silně zjednodušeného živobytí mass po válce, které by populační kapacitu země přirozeně zvýšilo, avšak »na úrovni potravinových listků nebude německý lid, přes všechnu dobrou vůli obmezovati se, natrvalo chtít žíti a také nesmí žíti« (Budge str. 465).

Konkurence tato byla ještě stupňována tím, že řada českých obchodních bank, jež založeny byly se speciálním určením, nespokojovala se svým původním posláním, nýbrž rozšiřovala svoji činnost na všechny bankovní obchody, a fakticky — často proti intencím svých zakladatelů — neváhala rozmnožovala počet obchodních bank se širokým programem všeobecné banky. Tak už Česká průmyslová banka založena byla k tomu speciálnímu cíli, aby svými bankovními dlužními úpisy, emitovanými na podkladě průmyslových hypotek, opatrovala dlouhodobým úvěrem průmyslovým klidný investiční kapitál; bilance však a výroční zprávy ukazují, jak tento speciální účel znenáhla ustupoval do pozadí, a dnes tvoří hypoteční obchod jen podružnou část široké činnosti české průmyslové banky. Také Ústřední banka českých spořitelen v prvních letech svého rychlého vývoje daleko se odchýlila od svého původního programu, vyznačeného zněním firmy, a pustila se do úvěrových a zakladatelských obchodů průmyslových, jichž následky doposud nejsou zcela odčiněny, stejně akciová banka »Bohemia« nezůstala omezena na dopravní obchod a zprostředkování platů do ciziny. Rovněž Pozemková banka nemůže značnější kvotu svých kapitálů investovati do realitních obchodů a hledá v intensivních stycích s průmyslem možnosti výdělkové; v poslední době pak i Agrární banka rozšiřuje svoji statutární působnost na všechny druhy bankovních obchodů a navazuje užší spojení s průmyslem. Zbývají tedy dnes vlastně jen dvě speciální — totiž odborové banky: banka pro průmysl pivovarský, které nepřijeň poměrů dosud nedovolila rozvinouti širší program, a banka stavebních živností, jejíž dosud příliš krátká činnost nedopouští definitivní úsudek o tom, kterým směrem se rozvine.

Od let devadesátých byla tedy v Praze založena jenom jedna obchodní banka se širokým programem, totiž Česká banka, fakticky však počet všeobecných českých bank vzájemně soutěžících vzrostl o šest ústavů tím, že speciální banky odvracely se od svého původního poslání. K tomu ještě přistoupily dvě banky moravské, totiž Moravská agrární a průmyslová banka a Moravsko-slezská banka, jež svými obchody resp. filiálkami zasahovaly také do Čech. Neměli jsme tedy před válkou nedostatek českých obchodních bank a mezi ústavy zakládajícími teprve svůj kmen klientely a bankami staršími byl bezuzdný zápas o úvěrové obchody v dobách pletory na peněžních trzích a ještě bezohlednější boj o vklady, když poptávka po penězích převyšovala nabídku.

Od roku 1914 vzájemný styk mezi českými bankami podstatně se zlepšil. Těžké doby na počátku války, značné nároky, jež vkladatelé i dlužníci v prvních dnech světového zápasu kladli na pohotovost bank, a všeobecná nejistota o dalším vývoji peněžního trhu sblížily také české obchodní banky: všechny ústavy uvědomily si důležitost společných zájmů a krise Záložního úvěrního ústavu dokumentovala menším bankám důležitost silného bankovního ústředí a demonstrovala též větším ústavům, že zájem jejich vyžaduje, aby malé banky spočívaly na pevných a solidních základech. Společná práce bank při emisi válečných půjček, kde všechny banky svorně šly za společným cílem největšího úspěchu jednotlivých emisí, ukázala výhody společného postupu a konečně ne-

přízeň politických poměrů, jež soustřeďují všechny hospodářský život ve vídeňských centrálech a tím ubírají českým bankám klientelu a možnost obchodu, přiměla české obchodní banky, aby se snažily společnými silami zachovati Čechům a speciálně Praze aspoň něco z iniciativy hospodářské. Tak byla kooperací Živnostenské banky, Pozemkové banky a banky agrární zřízena česká komunální ústředna hospodářská pro král. České v Praze; na obchodním spojení s českou společností pro zpeněžení dobytka, jejíž peněžní potřeba mnohdy převyšuje pohotovost jediného ústavu, participují dvě čelné banky; dalším krokem na dráze společného postupu českých bank je založení Společnosti pro elektrářské podnikání, společnosti s r. o. se sídlem v Praze, jež jest společným podnikem Živnostenské banky, Pražské úvěrní banky, Agrární banky a elektro-technických závodů Kolbenových a Křižíkových. Konečně též přeměna firmy »Jan Hernych a syn, společnost s r. o.« v akciovou společnost za účasti 4 českých obchodních bank ukazuje, že možno společným postupem českých obchodních bank zachovati domácímu našemu hospodářství i závody takového rozsahu, jichž převzetí by příliš zatěžovalo jednotlivý peněžní ústav.

Jest tedy šťastně položen základ pro kooperaci českých bank, třeba že v měřítku dosud omezeném, a lze očekávati, že na tomto podkladě bude možno budovati dále. Jako tlak poměrů za války vedl k tomu, aby položen byl základ pro společnou činnost českých bank, možno souditi, že doba poválečná, zejména přechod od hospodářství válečného k mírovému, přinutí české banky k semknutí ještě bližšímu. Naše země zůstala sice na štěstí ušetřena přímých válečných škod, ale vyžadovati bude velikého napětí všech sil, aby nepřímé hospodářské důsledky války byly odstraněny, a přechod k poměrům normálním ukládati bude bankám úkoly neobyčejně těžké. Nebyli jsme ani před válkou příliš kapitálově silni. Počátky k tvoření větších kapitálů byly sice položeny, ale zůstali jsme podstatně za kapitálovou potencí jiných národů. Válka rozmnožila sice platidla a vedla k neobyčejné nabídce na peněžním trhu, nepřispěla však k rozmnožení kapitálu, naopak za války bylo mnohem více statků spotřebováno než vyrobeno. Aby sjednána byla opět rovnováha, nutno po válce podstatně zvýšiti produkci, a vzestup výroby je jediným možným prostředkem opatření úhrad pro potřeby veřejných korporací, nejen státu, nýbrž i zemí a obcí, vybudovati území válkou zničená, opatření spotřebované suroviny a naplniti vyprázdněné sklady podniků průmyslových i obchodních. Ve všech těchto směrech spolupůsobení bank bude neobyčejně důležité. Banky spravovaly největší část našeho národního majetku a mají nemalou zodpovědnost za to, jakým způsobem použije se pohotových národních kapitálů. Rozhled a prozíravost vedoucích činitelů bank bude míti velmi značný vliv na to, aby při přechodu k hospodářství mírovému kapitálů bylo správně použito, zejména aby přebytků kapitálů, jež zůstanou po úhradě neodkladných potřeb veřejných korporací, využito bylo na největší zvýšení výkonnosti. Bude nutno po válce opatření mnohé suroviny pro zemědělství — na př. ledek a dusíkatá hnojiva —, pro průmysl — v tom směru stačí dotknouti se jen některých, jako bavlny, juty a vlny —

bude nutno zvýšiti produkci jednotlivých závodů, nahraditi ještě pronikavější měrou, než dalo se dosud, lidskou sílu, které jistě nebude nadbytek, prací strojovou, využití intensivně vodních sil, aby ušetřeno bylo uhlí jednak s ohledem na nutnost vývozu, jednak aby zatížení drah a dopravních cest bylo zmenšeno. Řešení těchto naléhavých úkolů je možno jen za spolupůsobení velkých bank, kapitálově silně vyzbrojených, s prohloubenou organizací a disponujícími vůdčími silami, jež mají nejenom náležité odborné vědomosti, nýbrž také i široký hospodářský rozhled a porozumění pro potřeby hospodářského celku.

Malé banky, zejména takové, jež k uhlájení své existence musí postupovati mezi sebou ostrý konkurenční boj o klientelu, na tyto úkoly nestačí. Naopak konkurenční zápas vede je často k výstřelkům, jež přímo odporují zájmům hospodářského celku. Velký bankovní ústav pak, který byl by způsobilým k řešení těchto všech úkolů, nelze naráz vypuditi ze země. K založení takového velkého ústavu nestačí opatřiti velký kapitál, k tomu třeba jest zavedené klientely, zapracovaných výkonných sil a určité bankovní tradice. Dnes máme jedinou českou obchodní banku, která disponuje vlastním jměním větším než K 100.000.000.—. Vytvořiti ústav jiný, asi rovnocenný, který mohl by ještě účinně zasáhnouti do přechodu z hospodářství válečného do poměrů mírových, možno jest jediné sloučením existujících již několika bank menších. Jest přirozeno, že myšlenka fuse těchto bank narážela by na značné překážky. Projekty na sloučení 2 nebo více bank v útvar jediný neposuzují se v širší veřejnosti příliš příznivě, poněvadž považují se za doznání slabosti, vzdává-li se ústav své hospodářské samostatnosti. Překážka tato ovšem není nepřekonatelná, a bylo by jistě účinně možno jí čeliti náležitým vysvětlením o důvodech a významu takové fuse. Větší potíž spočívá v tom, že sloučení dotkne se osobních zájmů vedoucích činitelů jednotlivých ústavů. Fuse má za přirozený následek zmenšení počtu funkcionářů a vedoucích sil a se stanoviska zájmu jednotlivce jest konečně pochopitelné, že žádný nevíta příliš radostně projekt, který přináší jemu buď ztrátu funkce vůbec, anebo alespoň ztrátu dosavadního vedoucího samostatného místa. Bylo by proto velmi nevděčným úkolem pouštět se do konkrétního rozboru této otázky a naznačovati snad ony bankovní podniky, jichž fuse byla by zájmu celku prospěšná. Jen všeobecně budiž dovoleno poukázati na to, že na př. Záložní úvěrní ústav i po provedené sanaci stěží může jako samostatná banka rozvinouti plnou činnost a že jest jistě škoda, jestliže styky obchodní, které ústav tento za 10 let svého trvání navázal, a obdivuhodná důvěra, které se ve východních Čechách těší i po všem, co se stalo, zůstanou nevyužity.

Dále budiž dovoleno poukázati k tomu, že není jistě náhodným zjevem, jestliže žádná z českých bank, založená jako banka speciální, nemohla zůstatí věrna svému původnímu omezenému programu. Naše poměry jsou prostě příliš úzké a obchody jednotlivých speciálních druhů nevyskytují se v tak značném rozsahu, aby zajišťovaly dostatečné zaměstnání a výdělkovou možnost pro celý organismus banky: proto jest každá speciální banka nucena — nechce-li živoriti — rozšiřovati svou

činnost také na ostatní druhy bankovních obchodů; to platí na př. o hypotečním obchodu České průmyslové banky, o realitních obchodech Pozemkové banky, o funkci Ústřední banky českých spořitelén jakožto ústředí spořitelén, o dopravních obchodech banky »Bohemia«.

Specialisace bank v tom směru jaksi věcném jest proto u nás, jak příklady dokazují, těžko proveditelná. Ještě za méně účelnou považují myšlenku zvláštních odborových bank, jež by sloužily výhradně potřebám určitých úvěrních odvětví, na kteréžto myšlence vybudována jest u nás na př. Banka pro průmysl pivovarský, Banka stavebních živností a z části též Agrární banka. Úkol bank spočívá právě v tom, aby převáděly kapitály od oněch vrstev, které mají po ruce peněžní prostředky, nikoliv však možnost tyto přímo fruktifikovati, do kruhů podnikatelských, jež mohou je lépe zužitkovati, dále aby vyrovnávaly saisonní potřebu kapitálů mezi jednotlivými obory výrobními. Sladovny na př. potřebují provozovací kapitál hlavně na podzim k nákupu ječmene a do jara své zásoby z většího dílu likvidují, čímž prostředky tyto na léto se uvolní. Proto banka, která by se omezila v prvé řadě na obchodní spojení se sladovnami, nemohla by svých kapitálů po celý rok plně využití. Obdobně zase živnosti stavební mají největší spotřebu kapitálů v létě, v době stavební saisony. Je tedy jasno, že banka, která měla by k dispozici prostředky na úhradu úvěrových potřeb živností stavebních, pokud by se omezila na obchodní spojení s nimi, nemohla by svých kapitálů využití v zimě, kdežto zase banky sladovnické by trpěly v létě nadbytkem peněz. Je právě výhodou velké všeobecné banky, nejen pro její rentabilitu, nýbrž i pro hospodářský celek, že může vyrovnávati saisonní potřebu kapitálů mezi jednotlivými kruhy své klientely a tak svých provozovacích prostředků lépe využítí.

Kromě toho jest jednou z hlavních zásad správy cizího jmění dělba rizika investovaných kapitálů v podnicích různorodých, neboť tím zmenšuje se nebezpečí, jež může věřitele ohrožovati, když na to které výrobní neb průmyslové odvětví dolehne hospodářská krise. Výhodu dělby práce, aparátu přizpůsobeného potřebám určitého odvětví a obeznalého s jeho poměry, nelze jistě podceňovati ani v bankovním obchodě. Všech těchto výhod však využije také zvláštní speciální oddělení velké banky, třeba vnitřně dosti samostatné, ale spadající do celkového rámce větší bankovní organisace a opřené o její finanční sílu. Proto lze tvrditi, že ceteris paribus nutno v zájmu hospodářského celku dáti vždy přednost silné bankovní organisaci, rozvětvené na speciální oddělení, před samostatnými malými obchodními bankami.

Proti účelnosti malých bank mluví zvláště v našich poměrech ještě jedna okolnost: Naše záložnictví je daleko vyvinutější než družstevní úvěrní organisace národů jiných, a naše záložny, mezi nimiž je řada ústavů, vládnoucích desítkami milionů, mohou zcela účelně plniti úkoly, pro něž jinde nutno zřizovati organisace zvláštní v malobankách.

Z těchto všech důvodů docházím k závěru: po válce očekávají banky veliké úkoly a jistě také dobré obchody. Zájem celku však vyžaduje, aby řešení těchto úkolů spočívalo na bankách velkých, dostatečně kapitálově silných, vyzbrojených dobrou vnitřní organisací a schop-

nými pracovními silami; v dnešních poměrech nelze takové středisko vytvořit jinak, než fusí, resp. aspoň těsnou organickou součinností několika dosavadních ústavů, jichž společenství zájmů spočívalo by ovšem na pevnějším základě, než na pouhé obchodní dohodě. H.

ROZHLEDY.

Hospodářské. První finanční exposé vládní za války v Rakousku. — Válečné dluhy Rakouska. — Nové ministerstvo Seidlerovo. — Rozpočty v Německu a jeho spolkových státech. — Potřeba číselného rozpočtu v Rakousku. — Výsledek šesté válečné půjčky rakouské. — Upisování a politické motivy. — Agitace pojišťoven, bank a úřadů. — Bouřlivé vzestupy kursů na burse vídeňské. — Akcie plavebních podniků. — Situace námořní plavby, stav obchodního loďstva rakouského, dopravní sazby. — Bursovní hra a její účastníci. — Zavedení skupinové soustavy pro sensály bursovní. — Zvýšení akciového kapitálu českých bank. — Vídeň jako bezprostřední říšské město. — Hospodaření válečných ústředen. — Zřízení hospodářského výboru kupectva v Rakousku. — Vodocestná agitace, schůze v Ústí n. L., Linci a Vídni. — Gustav šl. Schmoller †.

Před prázdnými lavicemi přednášel ve čtvrtek dne 14. června finanční ministr vlády Clam-Martiničovy Spitzmüller v poslanecké sněmovně první *finanční exposé*, které bylo za války v krátkce již tříleté podáno lidovému zastupitelstvu rakouskému. Nebyly to jako jindy nekonečné sloupce číslic z připraveného konceptu předčítané, nýbrž názory o státněfinančních problémech válkou zplozených v jejich spojitosti se všeobecnými hospodářsko- a sociálněpolitickými úkoly budoucnosti, jen velmi sporými číslicemi ilustrované. *Válečné dluhy Rakouska* stouply od konce r. 1916 z 31·39 miliardy o další tři miliardy korun, takže úhrnné státní dluhy jen rakouské činí v polou června již přes 47 miliard korun a roční úrokové břemeno stoupl z ročních 520 milionů před válkou na 1760 milionů K koncem 1916 a dnes již alespoň na 2 miliardy. Vedle vlastních výdajů válečných dosáhly vyživovací příspěvky pro příslušníky mobilisovaných osob do konce r. 1916 již okrouhle 3½ miliardy a budou letos vzhledem k nastalému zvýšení příspěvků jen do konce r. 1917 vyžadovati dalších 2·1 miliardy K, výdaje na péči o uprchlíky dosáhly koncem dubna 1917 obnosu 600 mil., na snadnější opatrování životních potřeb vrstvám nemajetným určeno 300 milionů, které se dávají postupně k dispozici ministru pro výživu a z nichž je značná část již spotřebována, »několik set milionů« korun činí již náklad na obnovu Haliče, 400 mil. K činí výdaje na válečné invalidy, úředníky a pensisty, což sotva bude moci býti zrušeno i po návratu do normálních poměrů, autonomním korporacím a četným institucím, s nimiž je spojen veřejný zájem, byly poskytnuty zálohy, pro živnostníky z pole se vrátivší bude zavedena zvláštní pomocná akce ve formě záruky — zkrátka, výdaje státní v četných nových směrech nesmírně stouply a s tím neobyčejně vzrostl i zájem nejširších vrstev na obnově rozpočtu, ale číselné výše příjmů a výdajů ministr neuvedl, až prý na podzim, kdy prý bude moci zároveň vystoupiti s velikým finančním plánem, jak uhraditi schodek a ukázati cizině pevnou vůli k opětovnému obnovení porušené